

Manuskript til tale, der blev holdt på
Familiegeneralforsamlingen den 20. August 1994,
af Bent, den sidste i børneflokken (Nr. 9.)

For nogen tid siden, da det gik op for
mig at Laurids, rundede de 70. år, havde jeg,
lige som en åbenbaring af nogle ting der hendte
for mange år siden.

Jeg var gået i seng og havde måske sovet en
time eller så, da jeg vågnede med et sæt og var
med eet, lysvågen. Så passerede alle disse ting,
som en film; det varede ca. 2 timer og da jeg skulle
op 5½ på arbejde, var jeg ikke meget værd, rent
arbejdsmæssig den dag, men ellers havde jeg det
udmærket, min hjerne arbejdede videre og jeg
bestuttede mig for, at skrive disse oplevelser
ned, da jeg synes de passer godt ind her i
Familieforeningen, til bevarelse i protokollen.

I stedet for at læse dem op vil jeg improvisere.
Så godt jeg kan og det hele optages jo på Video'en.

Jeg går ca. 50 år tilbage! Den 1. November over-
tog vores Far og Mor (Julius & Else-Marie) en
bestyrerplads på en ca. 30 tdr. land stor gård, der
lå ca. 6 km. vest for Hillerød; gårdens navn var
„Enghavegården” og lå i en lille landsby ved
navn Nr. Herlev. Gården ligger der ikke mere,
d.v.s. stuehuset er bevaret, men avlsbygningerne
er revet ned og på markerne er der nu bygget
parcelhuse. Men nu til sagen, for det var jo

faktisk Dig, Laurids, der, om jeg så må sige, indviede mig i landbrugets mysterier. Du var kaldt hjem for at hjælpe far med driften af gården, jeg tror du tjente på en gård i Nord-Sjælland, Danstrup? Nu kendte jeg godt nok til Landbrug på en måde, idet jeg er, Bondepoes og Kvajet opdrager d.v.s. jeg havde levet mit liv indtil da (9 år.) på store Herregårde, men aldrig deltaget aktivt i egentlig arbejde, men da jeg i befrielsesåret 1945 fyldte 10 år, var det ligesom, at nu kunne jeg ikke mere, bare gå og "se til", jeg havde nogle faste arbejder, så som, at hente brænde ind og gøre rent hos hønserne.

Nu sagde jeg, Laurids, at du indviede mig i Landbrugets mysterier, men der var der jo ikke så mange af, på det tidspunkt, udover en ny Sæmaskine og et 17" Nordsten tærskværk med stålhalmpresser; en selvbinde til høstning af korn fandtes også. Vi havde 4 heste, jeg husker navnene på de 3, nemlig: Fritz - Trine og gamle Lotte, som blev min hest. Men hvad kunne en knægt som mig så lave, jo, jeg lærte at lægge selebøj på, det havde jeg ikke prøvet før. Med Lotte, kunne jeg have tromle og når det gik vildt til, rive med den store markeriv ca. 5m bred og havde 2 store hjul, hvor man sad imellem, på en Sæddel, højt oppe. Man rev så hen over marken, og når der så var samlet noget hø eller korn sammen, trådte jeg på

en pedal, hvorved rivens tænder gik i indgreb med hjulene og blev på den måde løftet, så materialet, der var revet sammen, blev liggende på marken i lange, helst lige rækker, der kunne stakkes bagefter. Alt dette lærte Laurids mig og man skulle helst kunne forstå det med det samme, ellers blev han mobbet. Men der var en ting, jeg ikke kunne og det var at pløje; det foregik på den måde at Laurids mätte marken op, d.v.s. han gik med et faunemål, lige som en stor stikpasser ca. 2m i bredden. Han startede ved skellet eller der hvor marken begyndte og mätte et vist antal faune ud, hvorefter han satte en målepind, en af dem vi kender fra landmålernes arbejde (rød-hvide); derefter gik han op i den anden ende af marken og gentog handlingen. Derefter kørte han de to stærke heste Trine & Frits op sådan, at de stod med den ene målepind mellem sig; derefter rottede Laurids plovens skær ind således at de 2 målepinde og ploven som han jo styrede, flugtede nøjagtig med hinanden og hvis man trækker en linie gennem tre punkter, vil den altid blive lige. Så satte han igang, idet han hele tiden søgte efter den pind der stod i den anden ende af marken; når ca. halvdelen af vejen var nået, blev der stoppet og så sig tilbage; jeg kan forsikre jer for, at den plovfure var lige. I dag holder man både Danmarks og Europa, ja verdens mestu-

IV

skaber i pløjning, men det er jo så let med traktor, men ingen af disse mennesker ville have kunnet slå, Laurids, i præstation, det er jeg sikker på, jeg kan endnu se ham, stolpre afsted, det var jo svært, både at styre heste og ploven. Tømme blev kortet af, ved at slå en stor knude, så den passede stramt ned, skubt over, fra den ene skulder til den anden.

Men den største oplevelse var dog høsten; det startede med høet, der jo kommer af langt græs. Vi havde en slåmaskine, d.v.s. en maskine, der kørte på 2 hjul, og trukket af 2 heste; den havde det man kalder, en maskinkniv, en ca. 1,5 m lang jernstang påmonteret nogle trekan- tede skær, den bliver trukket fra en krumtap der er i indgreb med hjulene. Den lagde så græsset i en lang strimmel, sådan man senere kunne vende det, så det blev tørt, til Hø. Så var det, jeg tog fat med med den store bredrive og gamle Løtte. Men kornhøsten var dog det mest spændende; vi havde en „Selvbinder“, d.v.s. en videreudvikling af slåmaskinen, men samtidig bandt den også kornet i Neg; der var 2 sæt sejl som førte kornet op og ud til siden, hvor der sad et bindeapparat, der bandt kornet i lige store bundter til Neg; det var meget fasci- nerende, at se, synes jeg, og da der bag på maskinen var et slags „trinbrædt“ kørte jeg med ved at stå der, rundt om kornet der blev mejet.

V

Laurids sad så højt oppe på et dertil indrettet sæde, hvorfra han kunne styre, ikke alene hestene, 3 stk, men også nogle vinger, der havde til opgave, at Kornet, som ikke altid stod ret op og ned, blev tvunget ned på det tværgående "sejl", der så, via det lodrette "sejl" blev ført op til bindeapparatet. Min opgave var at flytte de Neg, der lå i vejen for de 3 heste, ved enderne, da de ellers trådte i dem og hvad værre var, der kunne ske det, at de kunne blive grebet af kniven igen, med havari til følge. Når Kornet så var blevet sat sammen i "Skogge", så det kunne tørre, og var blevet kørt hjem til Laden, skulle det tærskes; til det formål havde vi et 17" Nordsten tærskværk; min opgave var nu, at "tage halm fra" d.v.s. halmen blev presset sammen af en stor Stålpreser og ad 2 lange stænger presset helt op på loftet over staldene, hvor det så kunne styrtes ned til dyrene igen, om vinteren. Nu må det være nok med mine beretninger som "Landbrugselev".

Laurids var også en god fodboldspiller og samtidig trænede han os drenge i Landsbyen Nr. Herlev og Freerslev. En aften, hvor vi skulle spille kamp, var jeg ude for et stort problem, idet mine fodboldstøvler var gået i stykker; sålen var helt porøs, propperne ville ikke sidde fast, de var jo dengang sømmet på, sålen var også gået fra

overlæderet. Gode råd var dyre. Det var jo lige efter krigen's afslutning (1945) og man kunne ikke bare købe nogle nye; jeg arvede" gerne tøj og sko efter min anden storebror, Jens-Alfred og jeg havde også et par af hans liggende men de var all for store!! Jeg kom en sal i og trak et par ekstra strømper på, men det gik ikke!! Jeg har nok stået ude bag vedkøkkenet i brændskura og flæbet" lidt, Laurids var kørt, da Mor kom derud og spurgte, hvad det var i vejen. "Støvlerne er i stykker" sagde jeg, halvkvalt i gråd. Du har da dem af Jens-Alfreds, sagde Mor; ja men de er all for store, sagde jeg så; Lad mig se, sagde Mor, der ikke gik af vejen for sådan bagateller. "Du tager bare et par strømper til på", og det gjorde jeg så, nogle rigtig tykke nogen, som Mor kunne strikke dem. Men det gik ikke. Da jeg havde fæst dem på, vendte snuderne op efter, så jeg lignede Chaplin, når han var bedst; jeg kunne simpelthen ikke styre dem. Jeg var grædefærdig; Nå, sagde Mor, det kunne hun godt se, men hun havde altid andre råd parat. "Du har de gamle fedtlæderstøvler, der er sal nye bunde i", af træ! dem må du tage på i stedet," sagde hun så. "Det går aldrig," sagde jeg, "der er stålsnuder på og det er Laurids der er dommer, hvad skal jeg dog gøre." Pjæk, sagde Mor så, de andre har heller ikke nogen der er bedre. Jeg tog så modstræbende træskostøvlerne på, som

VII

de jo faktisk var blevet til, efter de som fedt. Læderstøvler med lædersæl var blevet forsynet med bræbunde. Afsted gik det, men da jeg kom ud på banen og selv om jeg prøvede at gemme fadderne i det høje græs, opdagede Laurids det straks og udbød: „Hvad er det for nogen støvler du stiller i? Jeg har ikke andel,“ svarede jeg. „Hvad med Jens-Alfreds? de er for store!“, Du kan ikke spille med de der,“ sagde Laurids og græden begyndte igen at presse på. „Nå, men så kan du i hvert fald ikke spille i angreb, du må gå ned og spille bakk i stedet for.“ Det gjorde jeg så og om vi nu var dygtigere end de andre, ved jeg ikke, men vi vandt, i hvert fald og hver gang bolden kom i nærheden af mig, ja, så fik den et los af de stålforstærkede støvler, så den fløj helt op i den anden ende af banen.

Om vinteren gik Laurids på Landbrugsskole, i hvert fald noget af tiden og jeg husker vi sad inde i stuen ved det store spisebord og regnede stykker, jeg fra min regnebog, men Laurids havde nogle mere virkelighedspro opgaver, nemlig om grises ernæring og her var det jeg stødte på et nyt ord for mig: PROTEIN, som jeg fik udtalt forkert, idet jeg lagde trykkel på TEIN i stedet for på IN, men det fik jeg så også lært og var stolt over at have en bror, der kunne regne sådan noget ud. Han lærte også, hvordan man indstillede vores nye „Nordsten“ Samaskene, idet

VIII

han regnede hjulets omkreds ud, og når man så vidste, hvor bred den var, kunne man hurtigt finde ud af, hvor mange kg. korn, der blev udsæet på et givet stykke mark; på siden af såmaskinen sad der en gearkasse, som kunne sætte de 2 store hjul i indgreb med en valse, der så ragede kornet via nogle knopper på valsen, ned i såtragtene og under disse var der anbragt en stålrende, der op samlede kornet; Laurids drejede så den antal omgange, han havde regnet ud, marken var lang og vejede så kornet der var løbet ned i bakken. Derefter beregnede han om der var sået for lidt eller for meget og indstillede så gearkassen derefter.

Laurids var også god til at spille harmonika og jeg husker sommeren 1947, der var meget varm og tør, som den vi lige har haft i år. Sat. Aften blev der gjort klar til bål på en gammel bandedæmning, der gik lige gennem vore marker. Laurids kom så spillende ned over markerne med hele Landsbyungdommen efter sig og jeg erindrer ganske tydeligt at klokkerens KELD kom styrkende ned i "strædel" råbende og skrigende, med savlen ud af munden: "Skynd jer at komme ned på dæmningen, der er bål og Enghavegården's Søn (Laurids) spiller på harmonika"; man må huske på, at der dengang ikke skulle så meget til for at underholde folk, man var mere taknemlig for lidt.

Jeg kan heller ikke lade være med at omtale dine kunstneriske evner, Laurids. Det var jo sådan dengang, som nogen steder endnu, at man opførte dieletantforestillinger; ja, i dag kaldes det med et lidt finere ord for „Amatørteater“, men det er vel det samme. Her var Laurids med i mange stykker og man ikke hen instruerede også? Jeg nævner et par stykker; først „BØRS-BARONEN“; det var jo utrolig sjovt for en knægt som mig at overvære prøverne, der nogle gange foregik hjemme i vores stue. Spisestuebordet blev så sat til side og aktørne gik i gang; jeg husker det var noget med penge og det endte godt med sangen:

Færdig er Børsbaronen, alting kom atter på plads, færdig er Børsbaronen, alting kom atter på plads - bum-bum. (Dette sang jeg d. 20. Aug. 94.)

En anden noget alvorligere sag var „Den kloge mand“, hvor Laurids optræden gav genlyd ud over Sognets grænser. Jeg havde et noget „anstrengt“ forhold til min lærerinde; da forestillingen var færdig, kom hun hen til mig, der stod ved min far og mor og spurgte om Laurids var min storebror. Jo, bekræftede jeg, hvortil hun svarede: „Han er meget dygtig; hvis vi ikke havde haft ham, kunne man ikke have opført dette stykke“. Det kom jo også mig til gode, idet jeg steg lidt i hendes agtelse.

Op gennem årene har der været afholdt mange familiefester og det var ganske utænkeligt, hvis

Ikke Laurids under middagen, slog på sit glas og ud talte nogle meget velgennemtænkte og velmenene ord til den eller de, der festedes for.

Man kan godt sige, at Laurids har tilført familien hvad jeg vil kalde for, en vis portion respekt for livets alvor, og nu kommer jeg til noget meget centralt, nemlig det særlige familiesammenhold, der har været op gennem årene mellem os søskende og vores Far og Mor, noget der måske er den direkte årsag til, at denne familieforening opstod:

Jeg har min egen teori om dette sammenhold, hvorfor det blev så stærkt og har været inde på det før, nemlig ved Minna og Vagn's Guldbryllop, 1991. Da var ikke alle søskende til stede, desværre, for det var en virkelig god fest, men da sagde jeg bl.a. følgende:

I 1942 blev vores Far Julius meget syg; året før, havde han mistet 3 fingre på højre hånd og været igennem dette; på det tidspunkt arbejdede han som forvalter på "Ånderupgård" i Sdr. Tylland. Efter ulykken, som skete ved tærskning, kunne han ikke mere have det arbejde, mente godsejeren hed Beck. Han blev derfor fodermester!! Han havde svært ved at køre møg ud med trillebør for den "krog" han havde fået af Ulykkesforsikringen, kunne han ikke bruge, men lærte sig at køre "børeri" ved at hænge dels håndtag på håndledet i stedet for. Det var meget streng vinter med sne og kulde og Far havde fået

blindtarmsbetændelse, der, p.g.a. ingen lægehjælp, gik over i bughinden. Jeg husker tydeligt, da Lægen, Doktor Pukdahl kom for at undersøge FAR, det var nemlig sjældent vi så en læge. Da han løftede dynen, skreg Far af smerte, feberen var meget høj (42°). UHA, sagde Pukdahl, vi må have ham på Sygehuset med det samme; der var Lang vej til Haderslev Amtssygehus, jeg kan endnu se sygebiten forsvinde i snefogel!! Allene det, at vores Far var taget fra vores hjem var forfærdelig, særlig for mig der var den mindste og jeg holdt uendelig meget af min Far, der ellers havde virkelig styrke. Men Far blev meget dårlig, så slemt at Lægerne helt havde opgivet ham; husk på, at i 1942, fandtes der ikke penicilin og andre i dag kendte medikamenter. Alle mine store søskende var kaldt hjem. --- Vi forstod ikke, vi skulle miste vores Far, som vi holdt så meget af, Slet ikke lille jeg. Men skæbnen ville anderledes, Far kom sig, og i dag ved vi at han levede 29 år mere til stor glæde for os alle sammen.

Jeg tror, at når en familie står alt dette igennem, så giver det et meget stærkt sammenhold. Man må huske på, det var ikke en almindelig familie, med Far-Mor og 2-3-4 børn, men Far-Mor og 9 børn. Der er ingen tvivl om Laurids indsats der; han har stået meget stærkt for dette sammenhold.

Året efter, helt præcis d. 29 okt. 1943, kunne vores forældre holde sølvbryllup og ved denne lejlighed, som jeg også husker tydeligt, var der mange taler og sange; jeg står med en af dem her! Der er ingen decideret underskrift, men jeg og vi ved, at det er Laurids, der er mester for den.

Rudk og Ellen har fortalt mig, de havde lavet et udkast til en sang, men da de så, hvad Laurids havde præsteret, var der ingen tvivl om, at det skulle være den.

Det ville glæde mig meget, hvis i sammen med mig vil afsynges denne sang, ikke allene til ære for Vores Far og Mor, JULIUS og ELSE-MARIE, men så sandelig også i ærbødighed og tak til Laurids for den indsats han har gjort for at bevare familie-sammenholdet.

Så vidt jeg kan regne ud er han lige fyldt 19 år i 1943, d.v.s. han har faktisk skrevet sangen, da han kun var 18 år gammel.

Det siger lidt om en personlighed.

TAK, LAURIDS.

Bmt. (Nr. 9)